

TIER 1 | USCIRF-RECOMMENDED COUNTRY OF PARTICULAR CONCERN (CPC)

Encûmena DY (Dewletên Yekbûyî) ya Azadîya Dînî ya Navneteweyî (USCIRF) komîsyona hikûmeta federal a DY ya bêalî, li gora Peymana Azadîya Dînî ya Navneteweyî ya 1998ê, ji bo çavdêriya cîhanî ya mafê azadîya dînî û bawerîya derveyê welêt saz kirî ye. USCIRF, ji bo çavdêriya bînpêkirinên azadîya dînî yan bawerîyên derveyê welêt, standardên navneteweyî bi kar tîne û şîretên siyasetan li serekî, sekretere dewletê û Kongresê dike. USCIRF, nasnameyeke azad a cîhê ye, û ji Wezîrîya Derve ya DY cuda ye. Danzanîna Salane ya 2018ê, wek encama karê salanî, ji alî Endamkomîsyon û karkerên profesyonel ve, ji bo bibelgîkirina bînpêkirinên li ser rûyê erdê û şîretên siyasetên azad pêşkêşî hikûmeta DY dibe. Danzanîna Salanî ya 2018ê, ji Çileyê Paşîn ê 2017ê heta Çileyê Pêşîn ê 2017ê, tevî vê yekê jî bûyerên giring ên berî û piştî vê dema xuyandî jî dixê nav xwe. Ji bo zanyarîya bêtir li ser USCIRF-ê ji [vê derê](#) sîteya înternetê bibînin, yan jî ji 202-523-3240ê pê re yekser têkilî bikin.

Sûrîye

Bidestketîyên Hîmî: Di 2017ê de, tevî mafên mirovan, rewşên azadîya dînî gelek dijwar bûn. Di pirranîya salê de, Dewleta Îslamî ya Îraqê û Sûrîyeyê (DAÎŞ)ê; înfazên gelî, êrîşên kesên sivîl û revandina kêmanîyên dînî da dewam kirin. Ji paşîya salê ve, Koalîsyona Cîhanî ya Têkberîna DAÎŞê, li Reqa û Dêrazorê vê komê tîk bir. Hikûmeta Sûrîyeyê, li cîhên desthilatdar mebeststandin û veguhestina şênîyên Mislîmanên Sunnî da dewam kirin. Sal, dîsa sûcê mezhebî li ser Mislîmanên Sunnî ji xwe re kiriye mebest; ên bi destê mîlîtanên Hêzên Parastina Herêmî yê Sûrîyeyê (LDF) yê ji alî Îranê ve tîk destekkirin û perepêdayî ên bi Hêzên Çekdar ên Sûrîyeyê re entegrekirî de bêtirbûneke tund dît. Hêzên hevgerîyên rejîma Sûrîyeyê, tevî Şîîyên biyanî yê şervan ên ji alî Sepeya Parêzerên Şoreşa Îranê (IRGC) ve wezîfedayî, yê ji Efxanistanê, Pakistanê, Îraqê û Libnanê jî tevî êrîşên mezhebî bûn. Li cîhên ji aliyê dijberên çekdar ve bidestketî, guherîna rûdana astên kêmkirina azadîya dînî dewam kir. Li bakurê rojavayê Sûrîyeyê, Filehên li Birêvebirîya Xweser a Serwerîya Kurdî dijîn, ji bêtirbûna destdana xwangingehên taybet ên Filehan û destdanîna sermilkî gazinan dîkin. Komên dijber ên Îslamî yê çekdar ên li bakurê Sûrîyeyê, tevî Heyeta Tehrîra Şamê (HTS) ya bi Elqaîdeyê ve girêdayî, êrîşî hecîyên Şîî kirin û serê kesên li dijî qaydeyên teng ên Îslamî derketin, êşandin. Ji ber çalakîyên hevkar ên rejîma Esedî, endamên dijberên çekdar, komên ji alî DY ve wek terorîst xuyandî; USCIRF-ê dîsa di 2018ê de dît ku Sûrîye li gora Peymanada Azadîya Dînî ya Navneteweyî (IRFA) ya ji 2014ê ve saz kirî, hêjayî nîşandayîna wek “welatê bi taybetî endîşe were pêdan” yan CPC ye. USCIRF-ê dîsa dît ku li gora mercên 2017ê, DAÎŞ, ji ber bînpêkirinên azadîya dînî ya guherînên pêşnîyazkirî yê IRFA-yê, li gora Çileyê Pêşîn ê 2016ê, hêjayî nîşandayîna “qada taybet a tîkîlûnê” (EPC)ê ye.

Ji Hikûmeta DY-yê re Pêşnîyar

- Di binê IRFA-yê de wek CPC nîşandayîna Sûrîyeyê;
- Di binê IRFA-yê de nîşandayîna DAÎŞê wek EPC, wek guherîna ji alî Peymana Azadîya dînî ya Navneteweyîya 2016ê ya Frank R. Wolf-î, ji bo kontrola herêmê û birêvebirina wê ya 2017ê;
- Ji ber sûcên li dijî mirovahîyê û zordarîya gunehpênehatina li dijî Misilmanên Sunnî û yên din, gunehbarkirina rejîma Esedî û ji ber heman tiştî zordarîya neteweyên din;
- Ji bo bi hûrbîna pêkanîna biryarên erêkirî û hevangehîya wan, zordarîya Encûmena Ewlehîya Neteweyên Yekbûyî (UN) û dewletên endam, tevî çareyên Encûmena Ewlehîya UN yên [2118](#), [2139](#), [2165](#), [2209](#), û [2254](#)ê;
- Tevlî fermana Encûmena Mafên Mirovan a UN [Encûmena Lêpirsîna Navneteweyî ya Azad \(COI\)](#) û fermana Asembleya Tevahîya UN [Encûmena Mafên Mirovan a YN û Mekanîzmeya Alîkarîya Lêpirsîn û Çavdêrîya Bêalî û Azad a Yên Berpirsîyarên Sûcên Herî Ciddî yên li Sûrîyeyê \(IIIM\)](#) ji bo lêkolîn û berhevkirina îsbatên bînpêkirinên mafên mirovan ên dema peyçûnê, destekkirina têkoşînên navneteweyî dewam bikin.
- Li dijî wezîfedar û nûnerên wek tevlibûyîyê yan berpirsîyarê bînpêkirinên mafên mirovan binavkirî na vîgînên biberhem bi kar bînin, di van navgînan de lîsteya “niştîmanîyên bi taybetî xuyandî” ya ji alî Nivîsîngeha Çavdêrîya Hebûnên Biyanîyan a Wezîrîya Gencîneya DY birêvebirî ye di binê beşa 604(a) ya IRFA-yê û [Qanûnê Berpirsîyarîya Mafên mirovan ê Cîhanî yê Magnîtsky-yê](#), erênekirina vîzeyan û li gora Qanûnê Cîhanî yê Magnîtsky-î destdanîna ser warê wan;
- Di kombûnên navneteweyî yên dewamkirî de, sexberkirina Hevkarîya Cîhanî ya Têkbirina DAÎŞê, ji bo parastina kêmanîyên nîjadî û dînî yên bêparastin ên herêmê û ji bo alîkarîya karkirina wan ji bo bipêşvebirina rêlibergirtinan, tevî bêtirkirina alîkarîya mirovî ya bilez û yên li welatên mazûvan-mêvankirî ne û piştî peyçûnê hîvî dikin ve gerin malên xwe, peydekirina desteka demdirêj;
- Di nava nûnertîyên UN de, de zgehên nehikûmetî (NGO) û hevalên Hevkarîya Têkbirina DAÎŞê yên hemraman de ji bo peredayîn û bipêşvebirina bernameyên destekkirina xweşbînîya hundirî û nav dînan têkoşînekê bidin destpêkirin, hem li welatên cîran û hem jî piştî Sûrîyeya piştî şerî tengijîna mezhebî kêr bikin û ji bo azadîya dînî û mafên pê ve têkildar, teşwîqa qedirgirtinê bikin; û

- Li Dewletên Yekbûyî jinûvebicîhkirina penaberên Sûrîyeyê dewam bikin—nirxandina bi awayekî guncaw—bi awayekî bi pêşîktîya qurbanîyên DAÎŞê û komên kêmanîyên zîz.

Kongresa DY divê:

- Qanûnê Alîkarîya Bilez û Berpîrsîyarîya Cenosîda Îraq û Sûrîyeyê yê 2017ê [H.R. 390](#)-ê, Qanûnê Rêgirîya Cenosîd û Zordarîyê yê Elie Wieselî yê 2017ê [S. 1158](#)-ê û Qanûnê Hesabdayîna Sûcên Şerê Sûrîyeyê [S. 905](#)-ê, ji bo alîkarîya astengkirinê, sivikkirinê û bersivdayîna cenosîdê, sûcên dijî mirovahîyê û sûcên şerî yên li Sûrîyeyê; û
- Qanûnê Pêdankirina Terorîst a Wekîlên Îranîyan ê 2017ê [H.R. 4238](#) ê ku li ser du mîlîtanên ji alî Îranê ve kontrolkirî pêdankirinên terorîzmê pêk tînin; Esseyb Ehlulheq û Hereketa Hîzullahê Elnucebeya li Sûrîyeyê sûcên mezhebî pêk tînin.

Paşperde

Sûrîye

Navê temamî: Komara Erebi ya Sûrîyeyê

Hikûmet: Komara serekîyê, rejîma pîrr otorîter

Nifûs: 18,028,549 (gumana Temûza 2017ê)

Dînên/Bawerîyên Hikûmetê e w Naskirine: Îslam (Sunnî/Şîî), Filehtî, Cihûtî, Durzî

Demografiya Dînî:

% 87 Mislîman (tê de % 74 Sunnî û % 13 Elewî, Îsmâîlî û Şîî)

% 10 Fileh (tê de Ortodoks, Rojhilatîyên Katolîk û Nestûrî)

% 3 Durzî

Cihû (kêm ji wan li Şam û Helebê mane)

***Pirtûka Rastîyên Cîhamî ya CIA**-ê

Malbate Esedî bêtirî 50 salan e li Sûrîyeyê serwer e. Piştî mirina bavê xwe, Beşar Elesed di 2000î de bû serek. Esed ji civata Elewîyan a ku şaxekî Îslama Şîî û komeke kêmanîyan a hema hema ji sedî 13ê nifûsa Sûrîyeyê ne. Ji dema ku malbata Esedan hêzê bi dest xist ve, Elewîyên biwefa di dewletê de hatin bicîhkirin; tevî ewlehîya bilind, parastinê û textên-postên leşkerî. Tevlî xurtkirina serwerîyê, hikûmeta di destê Elewîyan de malbatên Sunnîyên Mislîman ên navdar re têkilî kir, pîrranîya nifûsa ku gelekê caran bi endamên komên dînên din ewle nedibûn bi hev dînen xwe re jîyan. Di encamê de dema ku serîhildana sivîl a xwenîşandanên dijdesthilat di 2011ê de dest pê kirin, eşkerebûna tengjînen mezhebî yên tarîxî yên cîhgirtî pîrr neajot.

Ji destpêka xwenîşandanên piştî demeke kurt, hikûmetê ji Zîndana Seydnayaya sosret 200 girtîyên wek “Îslamîyên dijwar” binavkirî serbest berdana. Gelek ji wan çûn û bûn serekên DAÎŞ û HTS-a bi Elqaîdeyê ve girêdayî. Serek Esed û rejîma wî bi tirsên mezhebî yên tarîxî leyîstin, bi caran dîyar kir ku hikûmet bi “komên Îslamî yên dijwar” ên ji bo bêtirkirina tengjînen mezhebî tevdiğerîn re şer dike. Komên kêmanî yên dînî, tevî Durzîyan, Îsmâîlîyan, Filehan û Elewîyan

dest bi serwextbûnê kirin ku Serek Esed ji bo parastina wan a ji Sunnîyên tûj hebûna yekanî ye. ku dikare wan ji biparêze.

Sala 2017ê di şerê Sûrîyeyê de ev bipêşveçûnên hîmî dîtin: (1) valakirina bajarê Heleba ku di destê dijberên çekdar de ya paşîn a herî mezin bû; (2) peyman “herêmên kêmkirina tengijînê” ya ji alî Îranê, Rûsyayê û Tirkîyeyê ve girêdayî (3) ji alî Hevkarîya Cîhanî ve azadkirina Reqayê û Dêrazorê; û (4) bi destê hêzên ji alî Sûrîyeyê ve êrîşeke bi ser Îdlîbê de ya ji alî Rûsyayê û Îranê ve destekkirî, tevî vê yekê li ser zoravayên Şamê û Xûteyê dorpeçkirineke teng î ku her du herêm jî di çarçoveya peyman “herêma kêmkirina tengijînê” de binavkirî bûn. Piştî ku rojhilatê Bajarê Helebê ket destê Hêzên Çekdar ên Sûrîyeyê û Îranîyên hevkar, dînamîkên şerî jî bi awayekî dramatîk guherîn. Jimara şervanên tomakirî yên Sûrîyeyê yên bi desteka Îranê zû zûka bi giringî bêtir bû. Ji bihara 2017ê ve beşên LDF-ê yên ji alî Îranê ve destekkirî hema hema 90.000 eskerên Sûrîyeyî yên herêmî berhev kirin. Di Nîsana 2017ê de meclisa Sûrîyeyê ji bo bi Hêzên Çekdar ên Sûrîyeyê ve entegrekirina LDF-ê, qanûnekî resmî derxist. Şervanên LDF-ê tiştan yekser bi IRGC-ê û/yan serbazên Hîzullahê didan zanîn, û ala û wêneyên gelek mezhebî yên Şîayê bi kar dianîn.

Di paşîya 2017ê de, DAÎŞ, li Sûrîyeyê bi dijwarî hat têkbirin. Di paşîya 2017ê de sazgeha terorîstî Bajarê xwe yê Payîtext Reqqayê ji dest da, herweha herêma xwe ya li Parêzgeha Dêrazorê jî; revîya çolên Hemayê û deverên din ên çola rût. Hevkarîya Cîhanî, gelek ji endamên DAÎŞê di şerî de kuştin. Yên mayî ji Sûrîyeyê revîyan, hinek çûn Nîvgirava Sînayê

Encamên mirovahîparêzîya pevçûna hema hema heft salan, bû tîrb. Li gora li gora rewşa dawî ya danzanîne ya UN (Yekîtiya Neteweyan), şeş milyon penaberên Sûrîyeyî, her weha 6,3 milyon jî kesên di hundir de cîhveguhastî (IDPs) hebûne; tevahîya mirîyan gihîştine 470.000î. Li gora Tora Mafên Mirovan a Sûrîyeyê, bi tenê di 2017ê de; 4.148 ji wan ji alî rejîma Sûrîyeyê ve, 1.436 ji alî hêzên Rûsyayê ve, 316 ji alî Birê vebirîya Xweser a Serwerîya Kurdî, 25 ji alî HTS-ê ve, û 186 ji alî komên cuda cuda yên dijberên çekdar ve 10.2014 sivil hatine kuştin. Tora Mafên Mirovan a Sûrîyeyê dîsa di seranserê salê de; 431 ji alî rejîma Sûrîyeyê ve, 239 ji alî hêzên Rûsyayê ve, 29 ji alî DAÎŞê ve, neh ji alî HTS-ê ve, û 182 ji alî nasnameyên cuda ve bi ser dezgehên sivilan ve 898 êrîşên kuştinê bibelge kirin. Bi tevahî, 182 avahîyên perestîne ji alî kirdeyên çekdar ên cudanasname ve hatin rûxandin.

Rewşên Azadîya Dînî ya 2017ê

Sûcên ji alî Rjîma Esedî û Komên pê ve Girêdayî ve: Di 2017ê de, hikûmeta Sûrîyeyê ya serekelewî bi ser deverên dijberan ên pîrranîya nifûsa wan Sunnî ve êrîş bir. COI-ya ji alî UN ve çêkirî ye xuyandiye ku pîrranîya mirîyên li Sûrîyeyê ji wendayî û girtîyên Misilmanên Sunnî pêk hatine, û hikûmeta Sûrîyeyê dorpeçkirina herêmên Sunnî li wan pîrr ên dijberan, wek çekên şerî bi kar anîye. Wek nimûne, COI-yê bibelge kiriye ku Hîzullah û hêzên hikûmetê, dora qesebeya

Medayaya bi pirranî Sunnî, ji Temûza 2015ê heta Nîsana 2017ê pêçane, şênî mecbûrî wek “xwarina çêreyê, pelan û pisîkan kirine û serekên dînî mecbûr mane ji alî dînî ve awayekî fermî destûrê bidin.” Digel ku hikûmetê -wek nimûne ji bo Filehan- ji bo vî awayî destûrê daye endamên dînên din jî, bi mirovên dînî yê biyanî re têkilîkirina Misilmanên Sunnî qedexe kiriye. Hikûmetê têkilîkirina koma Cihûyan bi Cihûyên li Îsraîlê dijîn re qedexe kiriye.

Tevlî van, şervanên biyanî yê Şîî, di serî de endamên ji alî IRGC-ê ve ji Efxanistanê, Pakistanê, Îraqê û Libnanê berhev kirî, ji bo pevçûna li kêleka LDF-ê û Hêzên Çekdar ên Sûrîyeyê hatine bicîhkirin. Herweha, jimara teqez a şervanên biyanî nayê zanîn, hat danzanîn ku di şerê Sûrîyeyê de wek perçeyekî beşa Fatimîyûnê bi kêmayî 2.000 Efxan hatine kuştin, û 8.000ên din hatine birîndarkirin; hatiye danzanîn ku temenê gelekê ji wan di bin 14an de bûye. Gelek ji şervanên Efxan li Îranê penaber bûne û di gerewa veguhestina hevwe latîbûnê de li şerê Sûrîyeyê tomar bûne, ji wan re hatiye gotin ew ê li Şamê tirbeyên Şîîyan biparêzin. Lê ew di şûna vê de, dema ku şervanên Hizbullahê û IRGC-ê li ser tirbeyan li wan temaşe kirine, li Dêrazorê li dijî DAÎŞê û li Îdlîbê li dijî HTS-ê, ji bo şerkirinê li her cîhekî hatine bikarhatin. Ji ber wezîfedarkirina şervanên Şîî yê wek Efxanistan û Pakistanê, komên Sunnî êrîşî komên Şîîyên li wan welatan kirin, ev jî nîşan dide ku nakokîya li Sûrîyeyê bûye sebeb ku tengijînên Sunnî-Şîîyan li cîhên din jî xurt bûne. Esaîb Ehlulheq û Hereketa Hizbullah Elnuceba, du komên çekdarên ji alî IRGC-a Serbaz Qasim Suleymanî ve tî kontrol kirin, herweha hatiye dîyarkirin ku li ser Misilmanên Sunnî yê Sûrîyeyê sûcên mezhebî yê wek destdirêjîyê, êrîşê û revandinê kirine. Ew di şerên jinûvestandina Bajarê Helebê û Dêrazorê de bi rejîma Sûrîyeyê re bûne.

Piştî ketina Helebê, tê nîşandayîn ku li de verên bipirranî Sunnî, bi zorê jicîhkirin û bicîhkirin pêk hatiye; —wek zoravayên Şamê û Parêzgeha Dêrazorê ya rojhilatê Sûrîyeyê— û nifûsa wan bi Îraqî, Libnanî û mîlîtanên Şîî yê Îranî û malbatên wan bizorê hatiye veguhestin. Li gora analîstan, ev rewş, li ser rêça qalibekî wisan e ku tevgera Îranê ji bo, tevî Efxanistanê, li Dewletên din, ji bo veguhestina Misilmanên Şîî ber bi herêmên stratejîk ve ye. Ev rewşa li Sûrîyeyê, li zoravayên Şamê, Humsê û Dêrazorê berê jî li herêmên Misilmanên Sunnî li wan bûn, xuyayî bû. Filehên li Şamê Filehên cîran ên herî kevn bûn, wek Bab Tûma û Bab Şerqî, herweha hat danzanîn ku ji bo pêkanîna guherandine vê xerîteya nifûsê zor li wan hatiye kirin ku ew milkên xwe bifiroşin karmendên taybet ên Îranî. Li gora dezgehên mafên mirovan, Misilmanên Sunnî û Filehên bi hev re li gundekî bi navê Quseyraya çola Humsê dijîyan, nehatiye hiştin vegerin malên xwe. Piştî heyama danzanînê, rejîma Esedî di Çileyê Paşînê 2018ê de li hemû bajarên Sûrîyeyê ji bo vekirina şaxên Unîversîteya Azad a Îslamî ya Îranê ya bi IRGC-ê ve ji nêz ve girêdayî, erê kir.

Îsmâîlî û Durzî hê jî gazin dikirin ku ji bo ew di Hêzên Çekdar ên Sûrîyeyê de kar bikin, ji alî dewleta Sûrîyeyê ve zor li wan tê kirin. Ji ber ku her du kom li deverên qismen ji komên dînî yê din cudakirî dijîn, ew bi hêsanî dikarin bibin tevî rejîma Sûrîyeyê jî mebesta hemû komên çekdar. Hikûmeta Sûrîyeyê, mêrên ji her du koman, ên ji 18 heta 42 salî, yê ji bo neçûna

eskerîyê di ber xwe didan, avêt zîndanê yan revand. Di encamê de gelek mêrên vê navbera temenî ji welêt revîyan.

Sûcên bi destê DAÎŞê: Hêzên Sûrîyeya Demokrat a Kurd a ji alî Hevkarîya Cîhanî û DY-yê ve destekkirî (SDF) çendîn zîndan azad kirin, lê DAÎŞê, berî têkçûnê, gelek ji wan vala kir. Hêzên SDF-ê 100 zîndanî li Zîndana Ebû Hemama çolên Dêrazorê dîtî hê ku sax bûn. Tevlî vê yekê, gelek zîndanîyên kêmanîyên dînî hê wenda ne. Bîst û pênc zîndanîyên Fileh ên di destê DAÎŞê de, hê nehatine serbestkirin, û cîh û warê wan ne dîyar e. Ji bilî van, di 2017ê de azadkirina herêma ku DAÎŞê ew di destê xwe de digirt, tê xuyandin ku hinek serekên Fileh ên giring ên Sûrîyeyê tevlî Keşeyê Cîzvît ê Îtalyan Paolo Dall'Oglio, Serekpîskoposê Helebê yê Suryanîyên Ortodoks Mar Gregorios Yohanna Îbrahim, Serekpîskoposê Helebê yê Ortodoksên Rûm ê Helebê Paul Yazigi, Keşeyê Katolîk ê Ermenî Michel Kayyal û Keşeyê Ortodoksê Rûm Maher Mahfouzî her car wenda dibin.

DAÎŞê di seranserê salê de bi dewamî êrîşî sivîlan kir. Di Gulanê de şervanên DAÎŞê êrîşî gundên bi pirranî koma Mislimanên Şîîyên Îsmâîlî lê dijîn ên Eqarîbelsafîye û Elmenbûceya Wîlayeta Hemayê kirin. Di encama êrîşa ser du gundan de 52 kes mirin. Xelaskar dan zanîn ku şervanên DAÎŞê bi awayê devkî ziman dirêjî bawerîyên wan ên dînî kirine. Ev kom di Çîrîya Pêşîn de li Hemayê dest danî ser otobêzeke tê de rêwîyên Dûrzî hebûn û ji Şamê diçû Îdlîbê. Komê di serî de 50 kes dîl girtin lê paşê ji bilî du kesên muhtemelen hatin kuştin, yê mayî hatin serbestberdan.

Di dawîya Çîrîya Pêşîn de li gundê kevnar ê bi pirranî Fileh, berî ku bajar ji alî hêzên rejima Sûrîyeyê ve were bidestxistin, DAÎŞê di nava 20 rojan de 116 kes kuştin. Bajarê ku berî serpehatîya DAÎŞê mala 2.000 Filehan bû, piştî ku di 2015ê de DAÎŞê ew bi dest xist, ji ber ku gelek kes bi gumana yan tîrsa di nêz de hatina vê komê revîyabûn, lê tê de çend sed fileh man. Dema ku kom cara pêşîn ket qesebeya Elqeryatanê heta ew ji bo mayîna li bajêr li ser *cîzyeyê* (bacê) li hev kirin, 200 Fileh dîl girtin.

Komên Dijberîya Çekdar: Li herêmên di binê kontrola dijberîya çekdar de, li ser Filehan yan nemislimanan sîyasetên fermî yan lihev tune ne. Di 2017ê de, hikûmeta Sûrîyeyê, tevlî Rûsya û Îrana alîgirên xwe, gelek ji herêmên ku berê di binê kontrola dijberîya Sûrîyeyê de bûn, dîsa bi dest xist, kêma ji deveran xist binê desthilata xwe. Dijberîya çekdar di encamê de kêmtirî salên berê bînpêkirinên azadîya dînî pêk anîn. Tê gotin ku hemû komên çekdar li herêmê kontrola wan li ser wan dewam dikin, mafên mirovan bînpê kirin.

Wek nimûne, koma piçûk a Durzîyan di serî de li herêmên di destê DAÎŞê de dijîyan û paşê HTS-ê di 2015ê de wan mecbûrî derbasbûna Îslama Sunnî kirin û wisa man û di 2017ê de nikaribûn ayînên xwe yê dînî bi serbestî pêk bînin yan vegehin ser adetên xwe yê Durzîbûnê.

COI-yê dîsa di Adarê de daye zanîn ku COI-yê berpirsiyarîya du teqînên cîhê parka goristana Babussexîrê ya wek cîhê hecîbûna Şîîyan dihat zanîn xist sitûyê xwe, 44 sivîl hatin kuştin û 120ên din birîndar bûn, pirranîya wan hecîyên Şîî bûn. COI dibêje mebesta bimbekirina Elraşîdîna taxa kêlekî ya Bajarê Helebê, bi pirranî ji bo ji Fûe û Kefrîyeyê derxistina Şîîyên bi pirranî teslîmatên xwarinen berhev dikirin bû, ku tevî 68 zarokan bi kêmayî 95 kes hatin kuştin, û 276ên din jî birîndar bûn. Kesên bûyerê dîtin di dema êrîşê de bi mezhebawetî tev gerîyan. Hiç komeke çekdar î xuyayî berpirsiyarîyê nexist sitûyê xwe.

Tevlî van, komên çekdar, bala xwe didan zîndanîyên bi hikûmetê û hêzên çekdar ên din re hêjayî veguhestina zîndanîyan in, revandin. Di Îlonê de li Edrae lumelîyeya taxa kêlekî ya Şamê 100 mêrên bi komên kêmanîyên dînî ve girêdayî wek destdanî dîlgirtî man.

Birêvebirîya Xweser a Kurd: Komên kêmanîyên dînî û yên nîjadî û yên ne Kurd ji ber binpêkirinên mafên mirovan rexne li Birêvebirîya Xweser a pirranî Kurd (AA) a ji sedî 30yê bakurê rojhilatê Sûrîyeyê bi awayekî defakto di destê xwe de digire, digirin. Li gora Çavdêriya Asûrîyan a Mafên Mirovan, komên ne Kurd ên vê deverê, guherînên demografîk ên bi zorê dane zanîn, tevî guherandina cîhên Filehên Ermenî û Asûrî û Misilmanên Sunnî yên Erebi û guherandina cîhên wan bi Kurdan, û li hin cîhan bi zorê pêzanîna ziman û kultura Kurdî. Çavdêriya Asûrîyan a Mafên Mirovan, herweha dide zanîn ku li Wîlayeta Hesîçayê li ser xwandingehên taybet ên Filehan zordestîyên wek hînkirina zimanê Kurdî, wezîfedarkirina mamosteyên Kurdî û —tevlî dersên li ser Abdullah Ocalanê serekê Partîya Karkerên Kurdistanê (PKK) ya ji alî DY ve wek dezgeha terorîstî— hatiye naskirin, guherîna mufredatên xwe bêtir bûne, eger nekin dê werin girtin. Serekên komên Fileh haya USCIRFê pê xistin ku selahîyetdarên Kurd dest danîne ser xaniyên ji ber şerî va labûyî. Di paşîya 2017ê de bi bihev xistineke nû yî AA-yê, li bajarê Tebqaya bi Reqayê ve girêdayî, ferman hatiye ku dest were danîn ser xaniyên Filehên venegerîyane û malbatên Kurd li wan werin bicîhkirin. Kêmanîyên Fileh û Misilmanên Sunnî, bi pirranî SDF-ê bi hevkarîya AA-yê, û guhnedana kesên ne Kurd, ferq û meylê û heta carna jî bi êrîşkarîyê gunehbar kirin

Siyaseta DY-yê

Di 2017ê de, li Sûrîyeyê pêşîktîya pêşîn a siyaseta DY-yê; tune kirina DAÎŞê bû. Hevkarîya Cîhanî ya Dij DAÎŞê a ji SDF-a bi desteka DY hinbihin bêtir feyde didît, di enîyê de bi giringî bi ser ket û nêzîkî 3.2 milyon Sûrîyeyî ji kontrola DAÎŞê azad kir. Piştî heyama danzanîne, di Çileyê Paşîn ê 2018ê de, wê demê Sekreterê Dewletê Rex Tillersonî ji bo Dewletên Yekbûyî pênc pêşîktîyên bi Sûrîyeyê ve girêdayî vegotin: (1) astengkirina komên hem bi DAÎŞê û hem bi Elqaîdeyê ve girêdayî, wekî HTS-ê ji ber serwerîya desthilatê û pêkanîna êrîşên li dijî welatîyên Emerîkayê yên li welêt yan li derveyê welêt yan hevkarên DY-yê; (2) li [Careya Encûmena Ewlehîya UN 2254](#)ê bi rêya proseyeke siyasî ya bi serekîtiya UN mayîna li ser sozê çaredîtina krîzê, tevî hilbijartinên zelal û azad î bi îstîqrarekê, Sûrîyeya yekperçeya azad a piştî Esedî; (3) li

Sûrîyeyê kêmbûna bandora Îranê; (4) keysa ewle û bidilê xwe vegera penaberên Sûrîyeyê û IDPyan li malên wan; û (5) ji valabûna çekên tunekirinê yê komkujîyê dabînkirina Sûrîyeyê.

Di Çileyê Pêşîn ê 2017ê de, Sekreterê Parastinê James Mattis xuyand ku ji bo peydakirina îstîqrara Sûrîyeyê û astengkirina ji nû ve derketina DAÎŞê dê li welêt hebûna eskerî ya DY ji 18 mehan heta du salan dewam bike. Li gora Wezîrîya Parastina DY, di Çileyê Pêşîn ê 2017ê de hema hema 2.000 eskerên DY li Sûrîyeyê bi cîh bûne. Dewletên Yekbûyî her tim destekê dide proseya aştîyê ya Cenevê ya bi serektîya Sefîrê Taybet ê UN-ê Staffan de Mîstura yî û fermana COI-yê. Dewletên Yekbûyî di sazkarîya konferansên Astana yan Soçîyê, du konferansên din ên ji alî Rûsya, Îran, Tirkîye û hevkarên din ên herêmî ve lidarxistî de rol neleyîstîye.

Di seranserê şerê Sûrîyeyê de, Dewletên Yekbûyî, ji bo krîza Sûrîyeyê her tim dayîyê mirovahî yê herî mezin bûye. Di dawîya heyama danzanînê de Nûnerê Bipêşveçûna Navneteweyîya DY (USAID) wisa hesab kir ku tevî 6.3 milyon IDP û 6 milyon penaberên li welatên cîran, 13,1 milyon Sûrîyeyî di rewşa pêdivêya bi alîkarîya mirovahîyê ne. Alîkarîya DY ji 2012ê ve bêtir bûye û gihîştîye 7.482.000.000 \$. DY desteka pereyî dide bernameyên mirovahîyê, tevî çandinîyê û ewlehîya xwarin-ve-xwarinê, sihetê, xurekîyê û bernameyên parastinê, herweha alîkarîya bilez a xwarinê.

Wezîrîya Dewletê ya DY li herêmên dijberan destekê da civata sivîl û bibernamekirina çapemenîyê. Herweha Dewletên Yekbûyî, di dema şerî de ji bo lêpirsîn û berhevkirina îsbatên li ser sûcên mafên mirovan bi xurtî destekê da bizavên navneteweyî, tevî Encûmena Lêpirsîna Navneteweyî ya Azad (COI) a di binê emrê Encûmena Mafên Mirovan a UN û Mekanîzmeya Alîkarîya Lêpirsîn û Çavdêrîya Bêalî û Azad a Yê Berpirsîyarên Sûcên Herî Ciddî yê li Sûrîyeyê (IIIM) ya di binê emrê Encûmena Tevahîya UN.

Çendîn însiyatîfên din ên navneteweyî jî bi li ser hesabdayîna zordayîne hûrbînî rawestîyan, tevî Encûmena Navneteweyî ya Edaletê û Hesabdayîne herweha Navenda Hesabdayîna û Edaletê ya Sûrîyeyê.

Di 2017ê de, Kongresa DY difikirî ku li ser Îraq û Sûrîyeyê du beyannameyên heval bide ber çav. Tevî [S. 1158](#), Peymana Astengkirina Tunekirina Nîjadî û Zordarîyê ya Elie Wieselê ya 2017ê ya di Gulana 2017ê de hat dannasîn, û [H.R. 390](#), Peymana Alîkarîya Bilez û Hesabdayîna Cenosîda Îraq û Sûrîyeyê ya 2017ê ya di Çileyê Paşîn ê 2017ê de hat dannasîn, li Îraq û Sûrîyeyê çavdêrîya li ser dengêkirin a avakirina aştîyê. H.R. 390ê dê ji Wezîrê Derve û Birêvebirê USAIDê, tevî NGOyan û dezgehên cuda re, li Îraqê û Sûrîyeyê li dijî tevgerîna paqijîya nîjadîya bi destê DAÎŞê pêk tê, sûcên li dijî mirovahîyê û sûcên şerî, selahîyeta peydakirina alîkarîya destekkirina têkoşînan bida û di çarçoveya vê selahîyetê de pêkanîna lêkolînên sûcî û berhevkirina îsbatan hebû. Ev pêşniyarîya qanûnî ji bilî van dê ji Wezîrê Derve û birêvebirê USAIDê re, dê selahîyeta peydakirina alîkarîyê ji bo endamên kêmanîyên dînî û nîjadî yê li Îraq

û Sûrîyeyê paqijîya nîjadî, sûcên li dijî mirovahîyê yan sûcê şerî li ser wan pêk hatiye yan jî birêvebirina komên bi çî awayekî zordestî li wan hatiye kirin, ji wan re alîkarîya mirovahî, alîkarîya stabîlîzasyonê yan dikarin alîkarîya azadkirinê peyde bikin bihata dayîn.

Tevlî van, [S. 905](#), Peymana Hesabdayîna Sûcên Şerê Sûrîyeyê di Hezîrana 2017ê de hat danzanîn. Pêşniyar, dê li Sûrîyeyê sûcên şerî, sûcên li dijî mirovahîyê û li ser rewşa berpirsîyarîya li ser mijara paqijîya nîjadî dê danzanînekê bixwasta û li ser vê mijarê selahîyeta alîkarîya teknîk bida. Tevlî van, [H.R. 4238](#), Peymana Pêdankirina Terorîstên Nûnerên Îranê ya 2017ê ya di Çîrîya Paşîn a 2017ê de hat danzanîn, dê pêdankirina bi terorîzmê ve girêdayî li ser du milîsên Îranê yê qirêj ên li Îraq û Sûrîyeyê pêk bianîya: Elseybulheq û Hereketa Hîzbollah Elnucebe, yê di seranserê Sûrîyeyê de bi sûcên mezhebî tev gerîyabûn.

Sekreterê Dewletê Tillerson di Tebaxê de dîyar kir ku “DAÎŞ li herêmên bidestxistî yan didestde bi awayekî êşkere ji cenosîda li dijî Êzîdîyan, Filehan û Misilmanên Şîî berpirsîyar e. DAÎŞ herweha ji sûcê dijî mirovahîyê û paqijîya etnîk a bi ser van heman koman ve berpirsîyar e, û di hin rewşan de li dijî Misilmanên Sunnî, Kurdan û kêmanîyên din jî. Parastina van koman—û komên din ên rastî dijwarîya sûcî hatine —ji bo birêvebirîya Trumpî pêşîktîyeke mafê mirovan e” Ew û selahîyetdarên bilind ên DY di seranserê 2017ê de vê pêşîktîyê ducarî kirin. Di seranserê salê de, Nûnerê Taybet ê DY yê Kevn ê Sûrîyeyê Michael Ratney û selahîyetdarên din ji bo dan û standina li ser nifûsên bêparastin, tevî komên Filehên Ortodoks, Durzî û Elewîyan, bi Sûrîyeyîyên ji kokên dînên cuda re axaft.